ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ

ANADOLU SANAT DERGİSİ

SAYI 1 ARALIK 1993

SÜRELİ SANAT ve KÜLTÜR DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ iii

BAŞLARKEN v

Kadın, Yaşam, Kültür 1
Tomur ATAGÖK

Temel Sanat Eğitiminin Gerekliliği 29
Faruk ATALAYER

Yaratıcılık ve Grafik Tasarımı 43
Emre BECER

Sanat, Aşk ve Ölüm Üzerine Bir Not 51
Bülent BOZKURT

Sanat Eğitiminde "İmgenin Ekolojisi" Kavramı 59
Ahmet CEMAL

Fotoğraf ve Fotoğraf Sanatı 65
Zeki CEYHAN

Yağcıbedir Halılarındaki Motiflerin Yöresel İsimleri ve Anlamları 81
Didem ATİŞ ÇUKUROVA

Amerika'da Heykel Sanatı 89
Sıtkı M.ERİNÇ

Kahramanmaraş ve Gaziantep'teki Geleneksel Evler 113
İsmail Lütfi EROL

Çekiden Erince Giden Bir Yol Var mı ki? 123
Bilge KARASU

Yazı-Resim İlişkisi ve Resimli Kitap Üzerine 129
Gülbin KOÇAK

Atatürk Devrimlerinin Temelleri ve Kültür Sorunu 145
Ioanna KUÇURADİ

Ateşin Toprağa Hükmettiği Sanat 157
Ayşegül TÜREDİ ÖZEN

Toplumsal Değişme ve Değişen Sanat Eğitimi 165
İnci SAN

Felsefe + Sanat → Sanat Felsefesi 177
Kemal ULUDAĞ

Demokrasi ve Sanat 183
Zeynep YASA YAMAN

Resimde Zaman ve Mekân Kavramı 197
Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU

FELSEFE + SANAT ⇒ SANAT FELSEFESİ

Kemal ULUDAĞ*

Özne olan insan ile nesne olan doğa arasındaki, insan etkinliklerinin temeli, insanın doğayı kendi denetimine alma çabasıdır. İnsan etkinliklerinin ve çabasının oluşturduğu alan kültürdür. Kültür; insanın varoluş nedenlerini, yaşamasının ereklerini ussal ve duygusal olarak ortaya koyduğu, kendi varlığını ve çevresini etkileme–değiştirme çabasının düşünsel, eylemsel ve nesnel boyutudur. Kültür içinde yeralan ve bu alanın en etkin güdüleyici güçleri olarak ise felsefe ve sanat gösterilebilir.

Bilgi sevgisi anlamına gelen felsefe, evrensel bilginin bilimidir. Felsefe, en genel tanımıyla, evreni, insanı ve insanın evrenle ilişkilerini araştıran düşünce sistemidir.

> İlk çağda felsefe, insanın, içinde yaşadığı dünya üstüne edindiği bütünsel bilgiyi dile getiriyordu. Bugün de, çok daha geniş kapsamlı olarak, aynı anlamı dile getiriyor. Ne var ki arada geçen uzun yıllar boyunca birçok serüvenler geçirmiş, kimi yerde törebilim ve kimi yerde tanrıbilim kılığına bürünmüştür[1]

---

* Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Öğretim Görevlisi

1 HANÇERLİOĞLU, O. Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982 S. 112

Genel olarak felsefenin işlevi, insanın kendisi ve yer aldığı evren üzerine bilgi edinme çabası olarak belirmekle birlikte, dönemlere ve filozoflara göre farklı yorumlanır. Francis Bacon'a göre felsefe deney ve gözleme dayanan bilimsel veriler üstünde düşünmektir. Hobbes'a göre felsefe yapmak doğru düşünmektir ve neden sonuç ilişkileriyle doğru bilgiyi bulmaktır. Leitniz'e göre felsefe doğru olanı bulup anlatmaktır. Kant'a göre felsefe bilginin nasıl mümkün olabileceğini öğrenmektir.

Sanat; insanla nesnel gerçeklik arasındaki estetiksel ilişki olarak tanımlanabilir. İnsanoğlu, çevresindeki nesneler içinde ve bu nesneler aracılığıyla bir yandan kendisini bir yandan da nesnel gerçeklik ile kurduğu ilişkilerin bütünselliğini sanat yardımıyla kavramaya çalışır.

> İnsanın özünü oluşturan güçlerin–nesnel gerçek ile etkileşerek–kendi içlerinde gerçekleştirilmesi, sanatın başlıca amacını oluşturur... İnsan yaşama faaliyetinin kendisini ve isteğini bilincinin nesnesine dönüştürür [2].

İnsan yetilerinin iki ayrı etkinlik alanı olan felsefe ve sanat, kendi özerk yapıları içinde kendi yaklaşımlarıyla üretilen evrensel sonuçlara ve kendi içlerinde farklı niteliklere sahip olmalarına karşın, aralarında kaçınılmaz bağlar ve ortaklıklar bulunur. Bu bağlar ve ortaklıklardan dolayı, felsefenin ve sanatın belli kesimleri birbiriyle çakışmış durumdadır.

Bu durum, bilincine varılsın ya da varılmasın, insan yaşamının bütünlüğünden ve alanların kendi yapısından kaynaklanan bir zorunluluktur. bu zorunluluk, felsefe ile sanat eserlerinde şu ya da bu şekilde kendini gösterir.

Felsefe ve sanatın, başka bir deyişle filozofların ve sanatçıların

---

2 BUHR, M.–A. KOSİNG. Bilgi kuramı Sanat Kuramı, (Çev.: V. ATAYMAN), Birim Yay. İstanbul, 1984, S. 35.

amacı, doğayı ve onunla sürekli ilişkiler içinde bulunan insanı aydınlatmak, anlamak, çözümlemek, yargılamak ve değişimlere yöneltmektir. Felsefe ve sanat ortak konulara yönelirken, sanat tikel olandan, felsefe ise tümel olandan hareket etmekle beraber, iki alanın da temel amacı evrensel olanı yakalamaktır.

> Filozofun tavrı sanatçının tavrından pek farklı değildir. bu iki tavır diğer alanlardaki tavırlardan farklıdır. Bu tavırlar hedonistik bir tavır olmadığı gibi, bir tüccarın tavrı gibi çıkarcı da değildir. Filozofun tavrı belki de kendi içinde amaçlı ya da amaçsız amaçtır (autetolos). Filozof evrene filozofca bakar ve evreni kendi yöntemiyle sorgulamaya tabi tutar. Sanatçı da evrene sanatçı olarak bakar ve belki de evreni kendi yöntemiyle yorumlamaya çalışır [3].

Filozof ve sanatçı, çözümleme, yargılama ve değişimi belirli bir zaman ve mekan için öngörmemekle birlikte, bu üç eylem, tarihsel süreçte insan ve insan edinimleri üzerinde bazen doğrudan, bazen dolaylı etkisini yavaş bir şekilde göstermiştir ve göstermektedir denebilir. Başka bir ifadeyle; filozof ile sanatçının etkinlikleri ve ürünlerin hayata geçmesi, sosyo–kültürel koşullara bağlı olarak gerçekleşir.

> Filozof da sanatçı da dünyayı değiştirmeye uğraşır. Filozof insanın doğayla olan nesnel ilişkilerinin dış dünyasını değiştirmeyi amaçlar. Sanatçı ise, insanın öteki insanlarla olan öznel ilişkilerinin iç dünyasını değiştirmeye çalışır. Filozof, dış dünyayla ilgili bilincinde bir çelişme bulup çıkarır ve onu bilimsel bir varsayım içinde çözer. Sanatçı ise, iç dünyaya ilişkin bilincinde bir çelişme bulur ve onu bir sanat yapıtı içinde çözer. bunların her ikisi de yaratıcı eylemdir. Filozof bilgimizi zenginleştirerek doğa üzerindeki egemenliğimizi biraz daha pekiştirmiş olur. Sanatçı ise, toplumsal bilincimizi daha

3 TURGUT, İ. Sanat Felsefesi, Bilgehan Yay, İzmir, 1991 S.12

yüksek bir düzeye vardırarak gelişmeyi ilerletir[4].

Felsefe ile sanat doğa ve insanı çözümleme, yargılama, değiştirme işlevini doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yerine getirmekle beraber, birbirlerini destekleyen, eleştiren ve gerektiğinde bazen araç olarak kullanan iki alandır. Bu etkileşime felsefe açısından bakıldığında, felsefi düşüncedeki gelişmelerin zaman içinde sanattaki gelişmeleri belirlediği görülebilir.

> Felsefe, sanat'ın insanvarlığı ve toplum üzerine olan dolaylı salt yansıması ve etkilemesine bakarak, yeniden, Sanat'ın Tarihsel süreç'te izleyeceği yolu saptar ve belirler [5].

Felsefe–sanat ilişkisine derinlemesine bakıldığında, felsefenin bünyesinde oluşturulan ve bugün felsefeden bağımsız bir disiplin haline gelmiş 'Estetik' ve 'sanat Felsefesi'yle karşılaşılır. İki ayrı alan olan estetik ve sanat felsefesinin bazen aynı alanlar gibi eş anlamda kullanıldığı görülmektedir.

> Estetik ile sanat felsefesi aynı anlama mı gelmektedir; yoksa bu ikisi arasında bir fark var mıdır? Estetikle sanat felsefesinin örtüştükleri ve ayrıldıkları noktalar nelerdir? Kabaca söylenirse estetik, doğada ve sanatta güzeli araştırır; sanat felsefesi ise sanatı araştırır [6].

Sanat felsefesi; sanat yapıtının nasıl oluştuğu ve sanatın amacı gibi sorulara yanıt arayan bir disiplindir. Sanat felsefesinin amaç edindiği işlev; sanatı ve sanat eserlerini felsefe açısından irdelemektir. Başka bir ifadeyle, sanat felsefesi, sanatın kavramsal yapısının ve işlevinin felsefi açıdan ele alınmasını kapsar. Felsefenin , sanat adına, sanat felsefesi

---

4 THOMSON, G. İnsanın Özü, (Çev.: C.ÜSTEL) Payel Yay. istanbul, 1991, S. 105.

5 YENİŞEHİRLİOĞLU, Ş. Felsefe ve Sanat, Dayanışma Yay, Ankara, 1982 S. 134.

6 YETİŞKEN, H. Estetiğin ABC'si, Simavi Yay, İstanbul, 1991 S. 9

olarak böyle bir işlev yüklenmesiyle, sanatın kendi içinde ve tarihsel sürecinde izleyeceği yolu yönlendirmesi gibi bir sorumluluk yüklendiği söylenebilir. Hatta bazı düşünür ve eleştirmenlere göre, felsefe sanata yönelmeseydi, sanat tümüyle ve sürekli olarak ya hep aynı kalırdı ya da kısır bir döngüden öteye gidemezdi. Sanat felsefesi, sanata ve sanat eserine yaklaşımında felsefi yaklaşım yöntemlerini ve felsefi sistematiği kullanır. sanat felsefesi, bir yöntemi ya da başka bir şeyi sanat ve sanat eserinin değerlendirilmesinde araç olarak kullanır da denebilir.

> Burada sözü edilen "başka bir şey" bir varlık kuramı, bilgi kuramı, ahlak kuramı ya da devlet kuramı, vb. olabileceği gibi natüralizm, impressionizm, kubizm, vb. türden herhangi bir "izm"de olabilir [7].

Sanat felsefesi, sanata ve sanat eserine yaklaşımında felsefi kuram ve alanların kullanımına açık olmakla birlikte, genel olarak ve yaygın bir biçimde, ontolojik (varlık felsefesi), kuramsal (felsefi kuramlar), politika (Devlet ve sanat politikası), izmler (sanat akımları) ve felsefi değerler (idealar) gibi değişik yöntemlerle ya sanat eserine varlığı, ya veriliş tarzı, ya mesajı, ya da işlevi açısından yaklaşıp ele alır. Bütün felsefi yaklaşımların amacı, alıcı–sanat yapıtı arasındaki algılama sırasında oluşan boşluğu çözmektir. sanat felsefesi, sujenin sanatı ve sanat objesini olduğu gibi algılayabilmesini, kavrayabilmesini ve de anlıyabilmesini öngörür ve bu yönde yaklaşımlar getirmek çabasını taşır.

Sanat felsefesi kullandığı yöntemler ve seçtiği araçlardan dolayı, estetik, sanat psikolojisi, sanat sosyolojisi gibi sanat disiplinleri ya da alanları arasında diğerlerine oranla daha nesnel bir nitelik kazanmaktadır. Başka bir ifadeyle, sanat felsefesi, estetik, sanat psikolojisi ve sanat sosyolojisine oranla, yaklaşım ve saptamalarıyla daha geçerlik taşımaktadır.

---

7 YETİŞKEN, H. Estetiğin ABC'si, S. 10

Sanat felsefesi, sanatı felsefi çözümlemelere tabi tutarak ve karvamsallaştırmakla olasıdır. Kavramlar olgularla ilgili olduğundan değerleri de kapsar. Sanat, ortaya konduğu ortam ya da çevrenin değerler sisteminin etkisini ve izlerini taşıyabilir. Bu değerlerin evrensel boyutta olması, sanat felsefesinin geçerliliğini sağlar. Çünkü değerler alanı öznel ve görecelik taşıyabilir.

Felsefe, oluşturucu ve değiştirici gücünü, sanatta, sanat felsefesi aracılığıyla gerçekleştirir. Bu, sanatın kendi doğasının ürettiği bir evrensel zorunluluk olarak belirir ya da algılanır. Sanat felsefesi, salt öznel olan ile salt nesnel olanın bileşimini elde etmeye çalışarak, sanatın kendisini aşmasını sağlayan en önemli itici güçlerden biridir.